

Kuidas lauluisa Kreutzwald nägu

MAIT LAAS
produtsent, stsenaarist ja
režissöör

Lydia Koidula ja Friedrich Reinhold Kreutzwald pidasid kirja- ja pildivahetust kartomaaniabuumi ajal, mil inimesed kogusid kirglikult nii tuttavate kui ka võhivõoraste pilte.

Uue ajastu hommi kuvalguse na Eesti ühiskonna taevasse kerkiv Lydia Koidula saatis 4. märtsil 1868. aastal Friedrich Reinhold Kreutzwaldile seniseid seisuslikke ja ühiskondlikke väärtushinnanguid murdva foto iseendast talurahvakostüümis ebalevate kommentaaridega:

«Õigusepärast, aulik herra, ei tohi ma salata, et mulle mitte teadmata ei ole, kuidas esimest korda harjumata riides ei peaks Teie silma alla astuma – /.../ ühe eemal elava tuttava sundimine laskis mulle sui eesisevat talutüdrukupilti elusse tõusta: neil aegadel ei oleks ma uneski arvanud, et üks neist kujukestest ka Teie armsa silma alla pidi ulatama! Parajal ajal loodan ma juurdepandud päevapildi ühe «tsiviliseeritud» pildi vastu välja lunastada võivat.»

Üksnes kostüümide ja lavadekoratsioonide koosmõjul ilmnev härrasmehelikkus fotol võis päriselus osutada kassikullaks – väärtuste simulatsiooniks ja lihtlabaseks pettuseks.

17. märtsil selgitab tänuulik Kreutzwald oma kirjas Koidulale fotograafia püha ja jumaliku kunsti olemust, mida inimeksi ei või iial väärata:

«Kevadet kuulutavad päikesetrad lõhuvad vägevast talvekasukat, et lõoke künka otsas lumeta puhkamisepaika võiks leida. Mispärast peaksime meie pikemalt taevaliku sundimise vastu tõrkudes, kunstlike tõkkeit südamevoolamise ette tehes, siis teisiti rääkima, kui tundmus sunnib?! /.../ Kallimat annet ei oleks Teie iial mulle võinud kinkida kui oma päikesetradest valmistatud pildi, mis läbi kõik tänapäevani ulatuvad mõtted pakku läinud ja täielik usaldus nende asemel paika võtnud. Kui selle avaliku lahke näo taga mitte niisamasugune süda ei peaks elama, siis peaksin loojaga kohut hakkama käima, et tema oma käitetööd inimliku pettusega läinud solkima! Aga pilditegijale oleks laks käe peale selle eest anda, et oma rumala värviga päikesetööd läinud solkima [mustvalget pilti roosa värviga koloreerinud]! Mis jumal loonud ja tema elustav päike üles maalinud, seda ei tohi inimene mingil viisil parandama minna. Kõige suuremad meistrid ei retusseeri kunagi oma pilte, kes seda teeb, see näitab selle läbi, et ta üks käperdaja on!»

Kreutzwald esindas 19. sajandi vaimuelu murrangul Euroopa vana kooli käsitlust fotokunstist kui päikesevalgusega maalimisest. Kreutzwald võrdles seda saabuva kevadega, mil inimesele an-

Johann(es)
Daniel Behse
foto Lydia
Koidulast
rahvariietes,
1867.

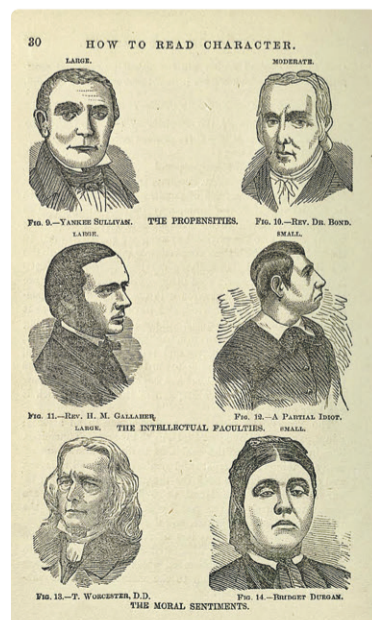
takse looduses taas uus ja igavikuline elu. Paratamatult kaasneb uue tehnoloogia saabumisega senise maailma tunnetusviisi kuivatamine ja suretamine. Uue põlvkonnaga korduv ja kaasnev uue diktaati inimühiskonnas on otsekui uuesti saabus kevadpäike, mis kasvatab üles noored võrsed, kelle meelega ja meeleseisund kohanevad uue kordumatu valguse iseloomuga.

Maailma vallutanud fotohullus

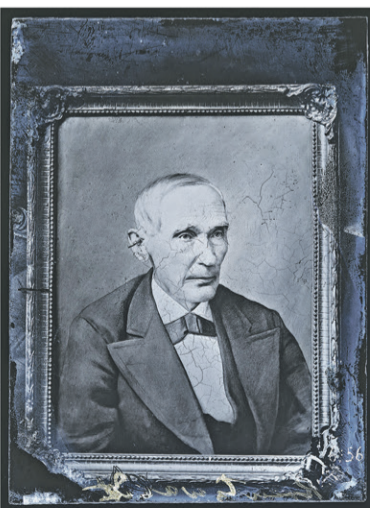
Koidula ja Kreutzwaldi kirja- ja pildivahetus leidis aset 19. sajandi keskpaigas vallandunud «tsiviliseeritud» maailma uue ajastu hulluse – kartomaania – taustal, mil inimesed koostasid oma isiklikke näguderaamatuid ja palusid tuttava-

telt nende näopilte ning ostsid kokku *carte-de-visite*'e ehk visiit-fotokaarte võhivõorastest. See oli sensatsioonijanune bestsellerite aeg visuaalkunstis ja novellikirjanduses, millest ka omas ajas sensatsioonilises talurahvariietuses poseerinud kirjaneitsi Koidula ei saanud jääda uue põlvkonna esindajana kõrvale. Kreutzwald toetas noort eesti rahvast teeniva lauliku püüdlusi uue tehnoloogia vahendusel:

«Tahate Teie oma lubadust täita ja ühe teise pildikese harilikus ülikonnas mulle läkitada, siis pean juuba ette paluma, et ümbervahetamisest seal juures pikemat juttu ei tohi olla; minu ahnus on ses tükkis põhjatu suur, sest mõte ennast just selles ülikonnas maalida või fotografeerida lasta – on originaalne ja tuletab mulle elavalt meelde Neffi'i kuulsaid talunaisterahvaid, mis otstarbekes Eestimaa kõige kaunimad aadlikud proud ja preilid oma näod andsid ja kuhu juurde maalija hiljem mitmesuguste paikade talurahva riided tegi.»

Kartomaania taaselusust äärmuslikust inimvahelistes suhetes. Illustratsioon – inimesi nende nägude subjektiivselt tajumise järgi eristav ja klassifitseeriv pseudoteaduslik teos aastast 1869.

1870. aastatel Reinhold Sackeri Tartus tehtud foto Friedrich Reinhold Kreutzwaldist, mis on leidnud kõige enam taaskasutust läbi aegade erinevates trükistes ja kõikvõimalikes meediavormides.

FOTOD: «DOKTOR KREUTZWALDI VISITPORTREED»

Tsaari-Venemaa keelas fotograafidel paljundada poliitiliste kurjategijate portreesid ning «võrgutavaid» ehk erootilisi pilte.